

TÉNYEK ÉS GONDOLATOK A PEDAGÓGUSKÉPZŐ FŐISKOLÁK KÖNYVTÁRAIRÓL

TÓTH GYULA

Invokáció

"Minden képezde egy lehetőleg szakmunkákból álló, s a tanulók által is szabadon használható könyvtárral látandó el" – írja elő az 1868. évi XXXVIII. tc. 96.§. Arról nem Eötvös József tehet, hogy ezek a könyvtárak már a múlt század végén inkább visszafejlődést mutatnak. A szándéka szerint szakjellegű könyvtár az iskolai könyvtárak útját járja, hamarosan szétválak intézeti (tanári) és ifjúsági (tanulói) könyvtárra. Ez utóbbi pusztán az irodalmi oktatás segédeszközévé válik, majd mindkettő – a századforduló tájékától – szétesik tehetetlenül gyenge részlegekre: osztály- és szaktárgyi könyvtárakra. Ugyanakkor az 1870-es évektől a tanítójelölteket könyvtárosi teendőkre is igyekeztek felkészíteni. Az 1883-as képesítő vizsga írásbeli feladata pl.: "Kifejtendő, hogy minő fontossággal bír a könyvek és szaklapok olvasása, s hogy micsoda eljárást kell szem előtt tartani a tanítónak, ha azt akarja, hogy a könyvek és szaklapok olvasása reá nézve maradandó hatású legyen."¹ A Magyar Tanítóképző 1907-es évfolyamában arról olvashatunk, miként készítették fel a négy osztály időtartama alatt a tanítójelölteket az iskolai könyvtárosságra. Minden osztálynak megvolt a szerepe, pl. a III. osztályban hospitáltak, a IV. osztályban gyakorolták a könyvtár kezelését és a gyerekekkel való foglalkozást a gyakorló iskolai könyvtárban.

A dualizmus korában a tanítóképzők az elemi iskolák csoportjába tartoztak!

Van már múltjuk

A felszabadulás után 1947-ben Budapesten és Szegeden (ahol már a múlt században működött tanárképző), 1948-ban Debrecenben (később Egerbe költözött) és Pécsen kezdte meg működését a pedagógiai főiskola. Az első 20 évben sok változás, kísérletezés jelzi útjukat², így kevés figyelem fordult könyvtáraikra, melyek az 1959-ben felsőfokúvá vált tanító- és óvónőképző intézetek könyvtáraival együtt végső soron iskolai könyvtárnak minősültek.³

A magyar könyvtárügyben eléggé a perifériára szorult könyvtárcsoport további útját az döntötte el, hogy az 1970-es évek elejére bizonyossá vált, hogy a főiskola a felsőoktatás második vonulata, s ugyancsak ide sorolták a korábban felsőfokú technikum-jellegű tanító- és óvónőképzőket. Ez sorsdöntő volt könyvtáraik számára is. A szaksajtóból eddig hiányzó téma⁴ egyszerre az érdeklődés homlokterébe került: az OSZK–KMK felmérte a főiskolai könyvtárak helyzetét⁵, megindult funkciórendszerük tisztázása.⁶ Ebben komoly

szerepe volt az 1975-ben Miskolcon rendezett II. egyetemi és főiskolai könyvtári konferenciának⁷. 1975 végén a Művelődési Minisztérium pedagógusképző osztálya kiadta az "Írányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére" című dokumentumát⁸, majd rangemelésüket kodifikálta és fejlődésüknek jogilag is új irányt adott a MNET 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelete és a 17/1976. (VI. 7.) Mt. rendelet⁹.

Mindezek alapján az eddig igazában tanulmányi (iskolai) könyvtárak igazodni kezdenek az "igazi" felsőoktatási, az egyetemi könyvtárakhoz: az oktató-nevelő munka segítése és a gyakorló iskolák könyvtári ellátása mellé fokozatosan felzárkózik az oktatók és hallgatók tudományos munkájának támogatására a szakkönyvtári funkció. Az 1974-es közművelődési párthatározat nyomán hangsúlyossá válik az értelmiségivé válás/nevelés folyamatának előmozdítására a közművelődési funkció. E könyvtár csoport tagjai korlátozottan nyilvános könyvtárként működnek, s intézményenként önálló hálózatot alkotnak.

Az események igazolták Bertók László megállapítását: a főiskolai könyvtárak ". . . két- két és fél évtizeden keresztül alig hallattak magukról, de közben középnagy könyvtárakká fejlődtek . . . kinőtték a zárt főiskolai ruhát, és talán előbbre tartanak, ha a könyvtárügy irányítói korábban felismerik a bennük rejlő lehetőségeket." Végül is felismerték: 1977 tavaszán létrehozták a Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsát (FKT)¹⁰, az 5/1978. (XII. 12.) MM. sz. rendelet egyes főiskolai könyvtárakat (köztük az egri, pécsi és szombathelyi tanárképzőket) bekapcsolta a területi együttműködési körök munkájába. Így igazolódott Csoboth Attila megállapítása is, miszerint azzal, hogy a fenntartó intézmények a felsőfokú szakemberképzés bázisává erősödtek, "a főiskolai könyvtárak ennek megfelelően a szakirodalmi ellátás helyi, esetenként regionális vagy országos bázisává válnak." Ez persze akkor inkább potenciálisan és tendenciájában, elvileg és a jövőre nézve volt igaz.

Az autarkiaira való berendezkedés immár ezekben a könyvtárakban is anakronisztikussá vált, mindinkább előtérbe került a könyvtárügy egészébe való beilleszkedés követelménye. Aligha vitatható, hogy "felsőoktatási könyvtáraink elsődleges funkciója továbbra is az anyaintézet oktatási, kutatási, nevelési, közművelődési igényeinek a kiszolgálása. Csakhogy ezeket a feladatokat ma már egyre kevésbé láthatja el egyetlen könyvtár, vagy egyetlen intézmény könyvtáraiból álló együttes. Ezek kisebb-nagyobb mértékben és gyakorisággal, de egyre inkább rászorulnak más könyvtárak szolgáltatásaira. És ugyanez érvényes fordítva is: az ország egységes könyvtári rendszere nem létezhet, nem működhet hatékonyan a felsőoktatási intézmények könyvtárainak, azok gazdag gyűjteményeinek és szolgáltatásainak egyetemes hasznosítása nélkül. A felsőoktatási intézmények könyvtárainak elsődleges – belső – feladataik mellett tehát egy másik, semmiképpen nem nélkülözhető funkciócsoportjuk is van, s ezek: az egyetemen, főiskolán kívüli, falaikon túlmutató feladatok"¹¹. Ez persze differenciáltan igaz: valamennyi egyetemi, főiskolai, intézeti könyvtárban közös a hallgatók kötelező tanulmányi feladataihoz, az oktató munka követelményeihez kapcsolódó dokumentumok beszerzése, feltárása, használatra bocsátása. Ez egyes esetekben a teljes funkciórendszert jelentheti, e könyvtárak alig szolgálnak kifelé, viszont rászorulnak mások igénybevételére. Más esetekben (és különösen vidéken) a külső funkciók jellege és intenzitása a további (főleg kutatási) igények mértékének és a könyvtári környezetnek kölcsönös viszonyából, ennek mérlegelésével állapítható meg.

Az 1972 és 1978 közötti években létrejött a kibővített funkciójú felsőoktatási könyvtártípus, kialakult a főiskolai könyvtárak korszerű koncepciója. Jogszabályok, normatív jellegű ajánlások megfelelő kereteket teremtettek a nem kevés feladatot és gondot jelentő, immár új szakasz megkezdéséhez.

Az alapkoncepció helyesnek bizonyult

Meddig jutottak az elmúlt évtizedben a pedagógusképző főiskolák és intézetek könyvtárai? Milyen könyvtárpolitikai intézkedések szükségesek a továbbhaladáshoz, az intézményen belül és a könyvtárügyben rájuk háruló feladatok teljesítéséhez? Ilyen és hasonló kérdések foglalkoztatták az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, amikor a közel-múltban e könyvtár csoport helyzetének és fejlesztési lehetőségeinek áttekintésével foglalkozott.

Nyilvánvalóan most nem lehet célunk, hogy a jelentés száraz adatait, az intézkedéseket javasoló sorokat megismételjük. Egyik legfőbb javaslatunk, hogy az FKT által körültekintő munkával és gondossággal kimunkált új fejlesztési irányelvek és (főleg!) normatívák a lehetséges és megfelelő formában lássanak mielőbb napvilágot – máris teljesült¹². Ezt azért sürgettük, mivel világossá vált, hogy bár ezen a tantervek és egyéb (köztük pénzügyi) előírások révén eléggé centralizált irányítású területen is vitathatatlan a könyvtárosok, s különösen a vezető könyvtáros személyi hatása, vagy más szóval: a könyvtár által helyileg és munkával kivitt tekintély ereje, – mégis a fenntartó anyaintézmények vezetése a közművelődési-, vagy szakkönyvtárügyet meghaladó mértékben igényli a központi útbaigazítást. Most inkább azt tartjuk helyénvalónak és az ügyet jobban szolgálónak, ha néhány elvi, vitatott vagy vitatható, továbbgondolásra váró kérdést igyekszünk felvázolni, előre hangsúlyozva, egyáltalán nem biztos, hogy helyes választ adhatunk a felvetett kérdésekre.

Nem tisztünk az "útmutatónak" nevezett irányelvek értelmezése és méltatása. Úgy véljük, hogy – legalábbis a főiskolai könyvtárakra vonatkozó része – továbbfejleszti az 1970-es évek közepén kidolgozott funkciórendszert és szolgáltatási elveket. Igazolja az eddig megtett út helyességét, vagyis új koncepcióra nincs szükség, sokkal inkább bizonyos hangsúlyok erősítésére.

A pedagógusképző főiskolák könyvtárainak elért eredményei és mai helyzete igazolja, hogy helyesnek bizonyult iskolai /tanulmányi funkciójuk elsődleges hangsúlyozása mellett szakkönyvtári vonásaik előtérbe helyezése, fejlesztése. Felsőoktatási intézményben szakemberképzés folyik, amit tudományos szintű szakirodalom és más dokumentumok, vagyis szakkönyvtár segítségével lehet csak megvalósítani. A tanárképző főiskolákon a művelt tudományterületek sokasága miatt az általános gyűjtőkörű könyvtárhoz közelítő gyűjteményekkel találkozunk, mégis helyesebb a valóban általános gyűjtőkörű közművelődési könyvtáraktól való elkülönítés céljából az intézményben művelt diszciplínák szakkönyvtárainak együttéléséről beszélni. Helyesnek bizonyult és a külföldi törekvésekkel egybecsengő az erős központi könyvtár szorgalmazása; nyugodtan megállapíthatjuk, lényegében ez az ellátási modell terjedt el általánosan. Egyedül a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola történeti és elhelyezési adottságai miatt tér el ettől, s voltaképpen

intézeti, tanszéki könyvtárak együttese jelenti a "főiskolai könyvtárat", ahol a "központ" alig több egy adminisztratív irodánál. Ugyancsak elhelyezési és nem elvi okból tart még fenn két erőteljesebb intézeti könyvtárat is a központi mellett az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola. Mindenütt máshol a központi könyvtár letéti kézikönyvtárakkal látja el a tanszékeket, a hivatalokat; s tartja fenn a kollégiumi és gyakorló iskolai könyvtárakat. Ez utóbbiak esetében viszont egyes helyeken eltérő gyakorlat érvényesül: vannak főiskolák, ahol a gyakorló iskola önállóan szerzeményez, – de ennél is nagyobb gond, hogy ilyen helyeken kisebb figyelem esik e könyvtári egységekre, kevésbé szerves részei a főiskola könyvtári hálózatának.

A főiskolákon működő könyvtárak önálló hálózattá minősítését az indokolta, hogy nem pusztán iskolai könyvtárakról, nem pusztán pedagógiai szakkönyvtárakról van szó esetünkben. A pedagógia és pszichológia természetesen domináns állományaikban, s kétségtelen, hogy környezetük legnagyobb ilyen gyűjteményeit képezik, amelyek fontos szerepet tölthetnek be a helyi, de több helyütt akár a megyei vagy regionális ellátásban is. Már az óvónő- és tanítóképző intézmények könyvtárainak állománya is jóval túllép ezen, nem is beszélve a multidiszciplináris tanárképző főiskolai könyvtárakról. Az viszont vitatható, hogy a kétségtelenül szükséges önállóság erősítése feltétlenül főiskolánként önálló hálózatot igényelt-e, mert a magunk részéről részben ennek is tulajdonítjuk, hogy – a maga módján és helyén jól működő FKT ellenére – túlzottan elszigeteltek nemcsak a könyvtárügy egészétől, szűkebb és tágabb környezetük más könyvtáraitól, hanem még egymástól is.

Talán a fenti megállapítás is magyarázza, miért minősültek főiskolai könyvtáraink korlátozottan nyilvánosoknak: tény és való, hogy csak bizonyos megkötöttséggel férhetnek hozzájuk külső használók. A korlátozás azonban tág fogalom. Feltétlenül a pozitív fejlődés jele, hogy az elmúlt évtized mennyiségi és szolgáltatási fejlesztésének (néhol talán a szemlélet változásának is!) köszönhetően, ma már szinte valamennyien képesek vállalni a levelező hallgatók fogadását. (Tudatosan nem írtuk: "ellátását", mert ez a teljességet sugallja: másrészt a teljes körű igénykielégítés nem feladatuk még a helyben lévő használók esetében sem, hiszen egyrészt a közművelődési funkciók, bizonyos tudományos feladatok, benne főleg a helyismereti vonatkozások, de egyáltalán a használói szokások miatt eleve mindig feltételeznünk kell más könyvtár használatát is!) Ugyanakkor a szakkönyvtári funkció, a vidéki szakirodalmi ellátásba való fokozódó bekapcsolódás jeleként értékeljük az ún. külső olvasók megjelenését. Arányuk átlagosan nem nagy (11,4%), s eléggé eltérő még az egyes könyvtáraknál, de új és erősödő tendenciáról van szó. Érthetően erősebb a regionális feladatra kijelölt, s ezt tudatosan vállaló könyvtárakban. De ma már a többenél sem annyira a szolgáltató képesség hiánya a korlátozó tényező, hanem a megszokás, a szubjektív kényelmesség, a "szemlélet". (Ezt a tendenciát jelzik a könyvtárközi kölcsönzés növekvő mutatói is.)

A csoport tagjai nem egyformák

20 000-től több mint 200 000 dokumentumig terjed e könyvtárak nagyságrendje; tartalmilag a szűkebb gyűjtőkörű óvónőképzőktől az általánost közvetítő tanárképző fő-

iskoláig széles a gyűjtési horizont. Az elemi kölcsönző és helybenolvasási lehetőséget is szerény időtartamban és férőhelyen nyújtó könyvtártól a heti 60–70 órás nyitvatartási időben széles körű tájékoztató munkát végző, másolatokat nyújtó, országos feladatkörű szakkönyvtárak szolgáltatásait adaptáló, sőt másoknak segíteni képes, szinte szolgáltatási rendszert kiépítő könyvtárakig tart a skála. Legtöbbjük súlyos elhelyezési gondokkal küzd, a tevékenységet gátló körülmények között szorong, némely helyen kielégítőek a tárgyi feltételek. Van, ahol a gépelés is gondot okoz, másutt céduลาสokszorosító és reprográfiai berendezés, telex is segíti a munkát.

A szembeállító felsorolást folytathatnánk. Nem tesszük, de hangsúlyozzuk, hogy a széles paletta egyszerre ad okot optimizmusra és pesszimizmusra. Ha a főiskolai intézményekkel szemben támasztott követelmények tükrében nézzük a könyvtárakat, ha a korszerű felsőoktatás által támasztott, vagy támasztható igényeket, a könyvtárpolitika elvárásait tekintjük mércének, netán gazdagabb külföldi intézményeket választunk viszonyítási alapul – akkor a kapott helyzetkép nyugtalanító, s nem ad okot optimizmusra. Viszont ha a megtett utat tekintjük, ha a tendenciákra figyelünk, s mozgásában vizsgáljuk a pillanatnyi helyzetet, akkor már kevesebb aggodalommal szemlélődhetünk. Mi ezt az állást választottuk.

Ez persze nem ad felmentést az előrelépés állandó követelménye alól. Az egyes intézmények esetében ez konkrétan mit jelent, annak megállapítására kívülről nehéz vállalkozni. Általánosságban Szabó Ervint idézhetjük: a fejlettebbek mai helyzete a kevésbé fejlettek holnapja. Vagyis: a tanárképző főiskolák számára az egyetemek mutatják az utat, a tanítóképzők java máris a tanárképzőkhöz közelít, s adott a példa az óvónőképzők számára is.

A jövő útja, elvégzendő feladatok

A szakkönyvtári jelleg erősítése

Végül is, ha az egyes tanszékek munkájához, az egyes szaktudományok oktatásához megkívánt szakirodalmat a könyvtárak beszerzik és szolgáltatják, szó nem érheti a ház elejét. Tanulmányi funkciójukat teljesítik, sőt a szakkönyvtár bizonyos szintjére is eljutnak. Mégis, miért szorgalmazzuk visszatérően, miért hangsúlyozzuk annyiszor a szakkönyvtári funkciót? Azért, mert ha csak a kötelező és ajánlott irodalmat nyújtja a könyvtár, ha csak a jelentkező tanulmányi igények passzív kiszolgálására vállalkozik, arra vár, hogy az olvasók jelentkezzenek a könyvtárban stb., akkor ez egy tanulmányi/iskolai funkciójú könyvtárban is aligha elégséges és tisztességes magatartás. Megítélésünkben a szakkönyvtári funkció nemcsak gyűjteményi kérdés, hanem ennél több: szemlélet, magatartás. Nem elégszik meg az igények pusztá kiszolgálásával, hanem aktívan elébük megy és lehetőleg nem hagy kielégítetlenül lappangó szükségleteket sem. A tanulmányi könyvtárat a hallgatók az oktatói irányításnak megfelelően látogatják, a szakkönyvtár maga kínálja fel, sőt viszi el hozzájuk szolgáltatásait. Az előbbinek a pedagógusi ethosz, az utóbbinak a könyvtár szolgáltatókézsége és a könyvtárosi magatartás a mozgató ereje. A szakkönyvtár nem-

csak kölcsönöz és helybenhasználatra nyújt lehetőséget, hanem faktografikus és bibliográfiai tájékoztatást nyújt változatos formákban, a tartalomjegyzék-másolatoktól az irodalomkutatáson át a témafigyelésig; a könyvtárközi kölcsönzés rugalmas és gyors intézésétől a másolatszolgáltatáson át a fordításig. Nemcsak a tanulmányi munkát és nevelést szolgálja, hanem – a tudományos tanácsokkal való aktív közreműködés révén – részt vesz az intézmény tudományos munkájában, céltudatosan segíti a tudományos diákköröket éppúgy, mint a vezetés oktatáspolitikai irányító munkáját. Vagyis *Zsidai József* – talán nem a legszerencsésebb – szóhasználatával: totális könyvtár¹³. Jobb lenne úgy nevezni – mai könyvtár.

A tanulmányi könyvtár igen, a szakkönyvtár nem rendezkedhet be autarkiára: az előbbi bezárkózhat, leszűkítheti szolgáltatásait intézményen belülre, az utóbbi nyitva áll a már végzettek, a külső szakemberek előtt is. Az előbbi elszigetelődhet a könyvtárügy, sőt a csoport tagjaitól, az utóbbi maga keresi a bekapcsolódást a rendszerbe, az együttműködés módjait a potenciális partnerekkel.

Mindezzel nem lebecsülni, hanem kiegészíteni, sőt javítani gondoljuk a tanulmányi funkciót. Arra akarjuk felhívni a figyelmet, hogy a csak "tanító" főiskola nem korszerű: a felsőoktatás fejlesztésének koncepciója erőteljesen épít a hallgató önálló munkájára, az oktatók kutató tevékenységére és a színvonal ily módon történő fokozására. Ezért is kell ezeknek a könyvtáraknak továbbhaladni a szakkönyvtárrá válás útján.

Másfelől a könyvtárügynek is érdeke, hogy jobban számítson, jobban támaszkodjék ezekre a könyvtárakra. Nem tisztünk itt és most a szakirodalmi ellátás országos helyzetének elemzése, a fehér foltok felsorolása, a földrajzilag is megnyilvánuló egyenetlenségek felmutatása, az egyetemi könyvtárak elhelyezkedéséből fakadó hézagok számbavétele. Meggyőződésünk, hogy ha a (főleg a vidéki) szakirodalmi ellátásban már korábban is jobban lehetett volna építeni a főiskolák (benne a pedagógusképzők) könyvtáira, akkor a jövőben még inkább lehet és kell is, különösen ami a gyors dokumentumszolgáltatást illeti.

Helyük a könyvtári rendszerben

Mondhatná bárki, hogy az ilyen profilt kialakító és kapuit megnyitó felsőoktatási könyvtárral növekszik a különböző könyvtárak gyűjtőkörének átfedése egyes városokban az általános gyűjtőkörhöz közelítő tanárképző főiskolai könyvtár és a megyei könyvtár (esetleg SZMT központi könyvtár) között; a közművelődési funkció tekintetében átfedés mutatkozik valamennyi pedagógusképző főiskola és intézet könyvtára, illetve a tanács- és szakszervezeti könyvtárak között: vagy ismétlődést eredményezhet a főiskolai könyvtárak, illetve a pedagógiai intézetek és megint a megyei könyvtárak (korábban elvállalt) pedagógiai szakkönyvtári funkciója. Sőt, más szakkönyvtárak (például oktatási igazgatóságok, levéltárak és múzeumok könyvtárai stb.) és a felsőoktatási könyvtárak állományában is lehet átfedés. Fel is merült a gondolat: vajon nem lenne-e célszerű a megyei/városi és a pedagógusképző főiskola, illetve intézet könyvtárát összevonni? Lehet erre külföldi példákat is hozni (például a kölni egyetemi és városi könyvtár stb.).

A magunk részéről azt reméljük, hogy a szűkebb (egyre szűkülő) pénzügyi – gazdasági körülmények végre kikényszerítik az ésszerű munkamegosztást, a kölcsönös érdeken alapuló együttműködést regionális (főleg helyi), szakterületi vonatkozásban egyaránt. Nem hisszük, hogy az egyik legősibb könyvtártípus felszámolásával, több tízezres, sőt százezres könyvtárak beolvasztásával kell könyvtárügyünk szétaprózottságát felszámolni (kezdeni). Nálunk a városi könyvtáraknak (a szegedi Somogyi Könyvtárt leszámítva) szerény tudományos múltjuk van, – (a felszabadulás után azt is szétrombolták!) – szemben például a német, francia stb. városokéival. Nem is szólva arról, hogy a felsőoktatási intézményben a könyvtár éppúgy (sőt még inkább!) munkaeszköz, mint az iskolai könyvtárban; a munkaeszköznek pedig "kéznél" kell lennie.

Talán fölösleges tovább érvelni. Lehet, hogy egyedi esetekben a körülmények megengedik ezt (például a frissen alapított főiskola kisebb településen), talán az építés kényszere és a pénzügyi források elégtelen volta ebben a megoldásban is szalmaszálát vél felfedezni. Úgy véljük, járhatóbb és helyesebb út az együttműködést, a munkamegosztást preferálni a központi irányítás részéről – és nem az "idegen tollakkal ékeskedést", a mások helyett való munkálkodást, a fölösleges funkcióhalmozást, ami esetleg a saját és eredeti elhanyagolását hozza maga után.

Együttműködés a főiskolai könyvtárak között

Nem l'art pour l'art szorgalmazzuk e könyvtár csoport tagjainak – jelenleg csak halvány vonalakban megmutatózó – együttműködésének fokozását. Abból indulunk ki, hogy a funkciók azonosságán és rokonságán túl egyéb tényezők is meghatározzák e könyvtárak homogén együttes mivoltát. Közös tantervek, a központi helyről vezényelt különféle (nevelési, politikai, tudományos diákköri, sőt tudományos kutatási) akciók további szoros szálakat fűznek közöttük. Ebből következően a könyvtári feladatok is hasonló módon, hasonló igények alapján és azonos időben jelentkeznek. E feladatok összefogással könnyebben és eredményesebben oldhatók meg.

Szinte a bőség zavarával küzdünk az együttműködés területeinek, hogyanjainak elősorolásakor. Csak a példálózás, az igazolás kedvéért említjük, s nem azért, hogy mindezt azonnal és egyszerre meg is kell (vagy lehet) valósítani: az egyszeri feldolgozás elvének érvényesítése e könyvtárak sajátos dokumentumainak, valamint az AV-anyagok feldolgozásánál; a külföldi folyóiratok előfizetésének egyeztetése, a saját előfizetésű lapok tartalomjegyzékének lemásolása és körözése alapján a kért cikkek kölcsönös megküldése, a gyarapodási jegyzékek szerkesztésének és periodicitásának egyeztetése, témafigyelés kölcsönös felajánlása, irodalomkutatások kölcsönös megküldése, könyvtárhasználati és szakirodalmi forrásismeretek oktatásához készített segédletek a partnerek rendelkezésére bocsátása, az egyes általános iskolai tantárgyakhoz készített analitikus kartoték munkák és feladatmegosztások alapon való elkészítése, a könyvtári munkáról készített jelentések, dokumentációk kölcsönös megküldése, központi szolgáltatások adaptációjával készült helyi feldolgozások átadása, közösen megtervezett és együtt végzett vizsgálódások és kutatások stb., stb.

Mindez persze feltételezi a könyvtárak jobb műszaki felszereltségét.

A külföldi szaksajtó egyik "sláger"-témája az Unesco által régóta szorgalmazott (s nálunk is kormány szinten elvállalt!) feladat, a szakirodalmi és forrásismeretek, könyvtárhasználati tudnivalók különféle képzési szinteken való oktatása tartalmi, szervezeti, módszertani, eszközkészítési kérdéseinek visszatérő taglalása. Nálunk csak siránkozások hallhatók és olvashatók arról, hogy az oktatásügy és irányítása mindezt elhanyagolja, nem teremti meg a szükséges feltételeket. A panaszok igazak és jogosak. Magunk is azt tartjuk, hogy ez nem elsősorban könyvtári kérdés, a megoldás igazi kulcsa nem a könyvtárosok kezében van.

Vizont ha abból indulunk ki, hogy a felsőoktatási könyvtárnak az is funkciókörébe tartozik, hogy bevezessen a szakkönyvtár használatába, hogy a könyvtárhasználat és a forráskezelés technikájának ismerete megkönnyíti a könyvtárosok munkáját: hogy ezekkel az ismeretekkel csoportos foglalkozások során könnyebb felvértezni a használókat, mint egyénileg, – nos akkor a jó főiskolai könyvtár nem tér ki a feladat elől. Tudjuk, hogy – szinte elszigetelten, egymástól függetlenül – készültek különböző segédletek, születtek helyi megoldások. A próbálkozókat tovább biztatni, a kísérletezőket megerősíteni szeretnénk. A többieket az első lépések megtételére, mindannyiunkat összefogásra serkentjük. Úgy látszik, nincs itt az ideje (még most sem!) a frontális áttörésnek, de a könnyebb ellenállások legyőzése sikerrel kecsegtet. Talán célszerűbb a "hajlandóbb" tan-székekkel és hallgatóikkal összefogni, a TDK munkához kapcsolódva bizonyítani a kevésbé rugalmasaknak, kételkedőknek, szemellenzőseknek. Ugyanígy a gyakorló iskolai tanításra felkészülő hallgatók maximális kiszolgálása megmutathatja a jövő pedagógus számára, hogy a könyvtári szolgáltatások, az olvasás miként fokozhatja az oktató-nevelő munka hatékonyságát. Ez "életre szóló élmény" lehet a "kis-tanítónak, -tanárnak", s remélhetőleg emlékezni fog rá majd az "életben" is, mit várhat a könyvtártól.

Fontos a gyakorló iskolai szakvezetők "megfertőzése" is. Ha már a pedagógusképzés irányítása és szakbizottságai késlekednek mozdulni, talán némileg mi is előbbre vihetjük az ügyet. Az általánosan nem túl szép képet törhetik meg a helyi próbálkozások és eredmények üde színfoltjai. A gyakorló iskolai könyvtárak itt senki másra nem átruházható szerepet játszanak, egyfelől az iskolai könyvtári hálózat tagjai, másfelől a főiskolai központi könyvtárnak, a pedagógusjelöltek könyvtárhasználati kultúrájának kialakítását célzó munkában egyenrangú partnerei. A gyakorló iskolai könyvtárban ezért fontos a szakképzett és főfoglalkozású könyvtáros, aki olvasáspedagógiai "mentora" a gyakorló hallgatóknak, ezért fontos itt a megfelelő nagyságrendű, gyarapítású és feltárt gyűjtemény, a vonzó könyvtári környezet. Így válhatnak mintakönyvtárrá a jövő pedagógusok, továbbképzéseken résztvevők szemében, végső soron az olvasáspedagógiai szakmódszertan kísérleti műhelyeivé.

* * *

Íme, visszajutottunk már a múlt században megfogalmazott követelményhez. Bár csak az akkori képezdék főiskolává avanszált utódai végigjárnák az elődök megpróbálta utat!

IRODALOM

1. Ld. bővebben **BERECZ József**: A könyvtárkultúra tanítóképző intézeteinkben a dualizmus korában. 1867–1918. Egyetemi szakdolgozat. Bp. 1964. Némileg átdolgozva a tanulmány hozzáférhető = *Borsodi Krónika*. Miskolc, 1976. 151–236.p.
2. **BERECZKI Sándor**: A tanárképző főiskolák 20 éve. = *Felsőoktatási Szemle*, 1968. 11.sz.
3. Ezt mutatja, hogy az 1956-os tvr-rel ellentétesen – mely az egyetemi könyvtárak hálózatába sorolta a pedagógiai főiskolák könyvtárait – 1968-ban egy *MM. úgyirat /Sic!T.Gy./* a tanító- és óvónőképző intézetek könyvtáraihoz hasonlóan az Országos Pedagógiai Könyvtár hálózatába sorolta őket, az általános és középiskolai könyvtárakkal együtt.
A tanárképző főiskolai könyvtárak útját mutatja be BERTÓK László: A pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárának története. 1948–1973. Pécs, 1974. 97 p.
4. **TAKÁCS József**: A könyvtár a pedagógusképző intézményekben. = *Könyvtártudományi Tanulmányok*, 1975. Bp. NPI, 1975. 203.p.
5. **CSOBOTH Attila**: A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztési igénye. = *Könyvtáros*, 1972. 11.sz. 658–660.p.
6. Ebben kulcsszerepet vállalt **B. NAGY Ernő**, az *MM. Könyvtári Osztályának főmunkatársa, aki több írásban, előadásban tisztázta a könyvtártípus lényegi kérdéseit. **Vö. A főiskolai könyvtárak funkciórendszere.** = *Könyvtáros*, 1973. 2.sz. 69–71.p.; **A főiskolai könyvtárak helyzete, feladatai és perspektívái.** = *Könyvtártudományi Tanulmányok*, 1975. Bp. NPI, 1975. 191–196.p.; **Irányelvek a főiskolai könyvtárak fejlesztésére.** = *Könyvtáros*, 1975. 12.sz. 696–700.p.; **A főiskolai könyvtárak helyzete és fejlesztési lehetőségei.** = *Könyvtári Figyelő*. 1976. 6.sz. 504–511.p.
Segítség volt a nemzetközi irodalomból **PLATT, Peter**: *Pedagógusképző főiskolai könyvtárak Angliában*. Kiss Jenő tömörítése. Bp. OSZK–KMK, 1973. 36 p.*
7. Teljes anyaga megtalálható a *Könyvtártudományi Tanulmányok 1975. évi kötetében*, a főiskolai szekcióban elhangzottak a 191–223. lapokon, s külön pontban az ajánlások között. Ez utóbbira ld. még *Könyvtáros*, 1975. 11.sz. 642–645.p.
8. **Vö. A kulturális igazgatás kézikönyve.** Bp. 1977. 118–133.p.
9. **Egységes szerkezetbe foglalt szövegét ld. uo. 11–23.p.**
10. **Működéséről ld. BILINCSI Lajos – MOHOR Jenő**: Fejlődési jelek a főiskolai könyvtárügyben. = *Könyvtáros*, 1977. 11. sz. 639–641. p.;
BILINCSI Lajos: *A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának munkája.* = *Könyvtári Figyelő*, 1978. 6. sz. 722–726. p.;
BILINCSI Lajos: *A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának munkájáról.* 1978–1979. = *Könyvtári Figyelő*, 1980. 4. sz. 391–394. p.
11. **KONDOR Istvánné**: *Az egyetemi és főiskolai könyvtárak országos és regionális feladatai.* = *Könyvtáros*, 1978. 10.sz. 571.p.
12. **204/1984. /Műv. K.14./ MM. sz. útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez.** = *Művelődési Közlöny*, 1984. 14.sz. júl. 24. 639–644.p.
13. **Vö.: ZSIDAI József**: *A szakkönyvtári integráció gyakorlata és elmélete.* Bp.–Miskolc, 1979.